

ZDRAVOTNICKÝ

SYSTEM

ELEKTRICKÝ

OBSAH

- A. Definice zdravotnického elektrického systému, definice rozbočovací zásuvky
- B. „Opáčko“ z ČSN EN 60601-1, ed. 2
- C. Jaké nebezpečí číhá ze zdravotnického elektrického systému?
- D. Jaké jsou zbraně na pacifikaci nebezpečí?
- E. Příklady

A. DEFINICE

zdravotnického elektrického systému (ZES) a rozbočovací zásuvky (RZ)

ZDRAVOTNICKÝ ELEKTRICKÝ SYSTÉM

ME SYSTÉM (*MEDICAL ELECTRICAL SYSTEM; ME SYSTEM*)

**sestava jednotlivých přístrojů,
z nichž alespoň jeden je ME
PŘÍSTROJ, určená VÝROBCEM
k vzájemnému propojení**

- **PRACOVNÍM SPOJENÍM**

(nejčastěji signálovým, datovým)

NEBO

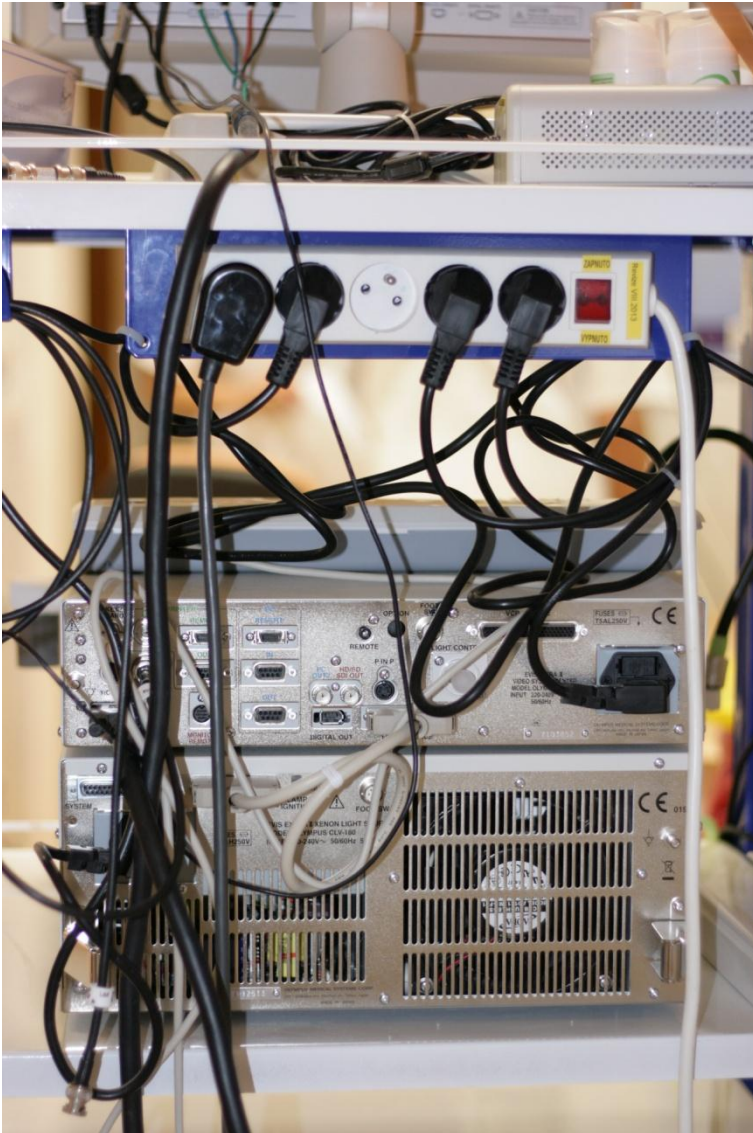
- **použitím ROZBOČOVACÍ ZÁSUVKY**

Z přístrojů stýkajících se prostřednictvím jejich **PACIENTSKÝCH PŘIPOJENÍ** na pacientovi nebo uvnitř jeho těla **nevzniká ZDRAVOTNICKÝ ELEKTRICKÝ SYSTÉM**

ROZBOČOVACÍ ZÁSUVKA

MSO (*multiple socket-outlet; mso*)

jedna nebo více zásuvek,
• které jsou určeny
k připojení pohyblivých
kabelů nebo přívodů nebo
ME přístrojů

NEBO

• které tvoří součást
těchto přístrojů,

za účelem přivedení napětí
napájecí sítě nebo
rovnocenného napájení.

ROZBOČOVACÍ ZÁSUVKA

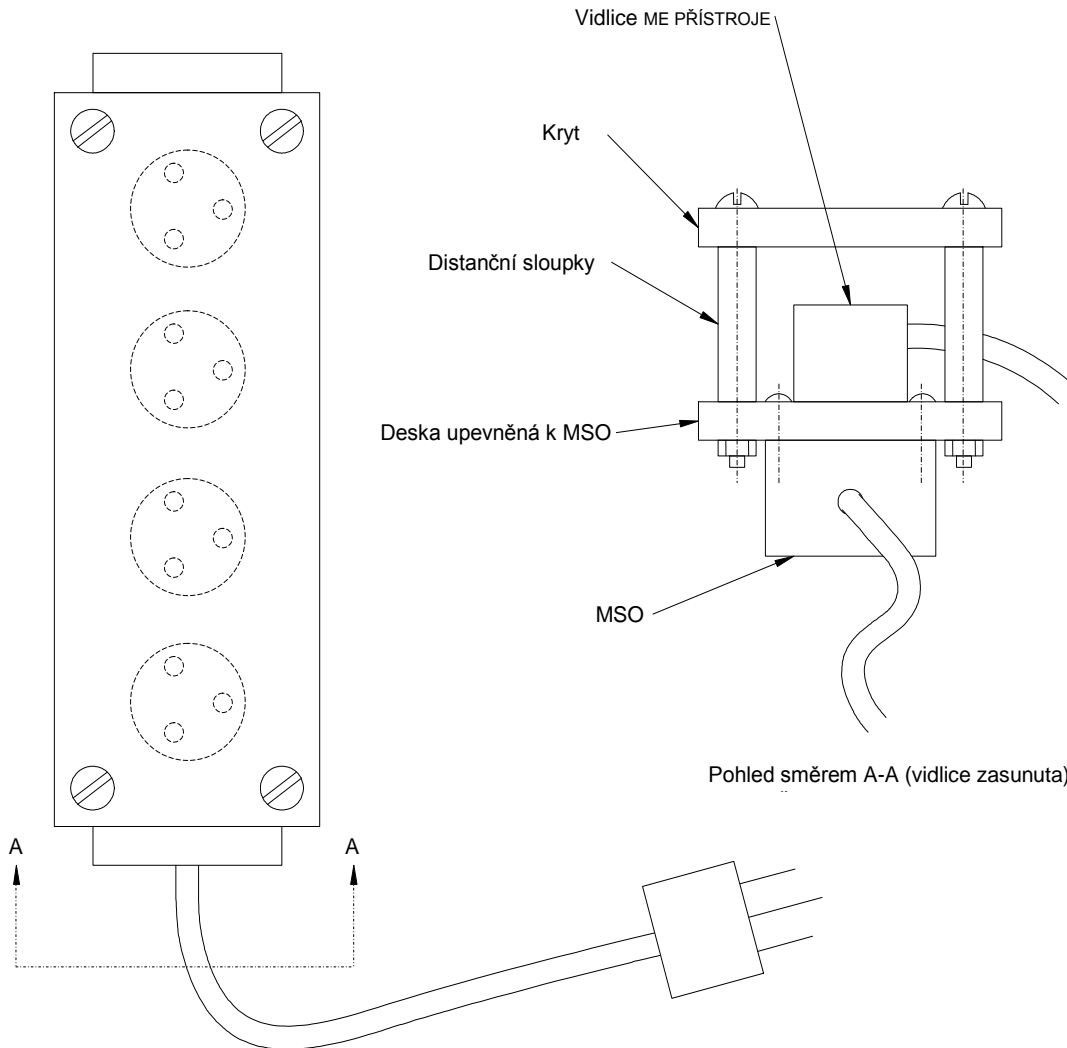
VÝHODY

- nejsou prodlužovací zásuvky na podlaze
- kompenzace nedostatečného počtu síťových zásuvek
- zlepšení pohyblivosti ZES (na vozíku)
- snížení potenciálových rozdílů na vodičích ochr. uzemnění prvků ZES pod hodnoty vyskytující se v některých pevných instalacích.

NEVÝHODY

- nadměrný součtový unikající zemní proud (potenciálový rozdíl mezi příst. vodivými neživými částmi ZES a zemí v okolí)
- nadměrný dotykový proud při přerušení ochr. země v přívodu k RZ
- místo ochr. zemnění každého přístroje je zemnění jen jedno – přes kabel RZ
- přerušení napájení RZ má za následek výpadek celého ZES
- obvykle vyšší odpor ochr. uzemnění

POŽADAVKY NA ROZBOČOVACÍ ZÁSUVKU

musí:

- umožňovat připojení pouze pomocí nástroje

NEBO

- být typu, který neumožní zasunutí síťových vidlic kteréhokoli druhu podle IEC/TR 60083

NEBO

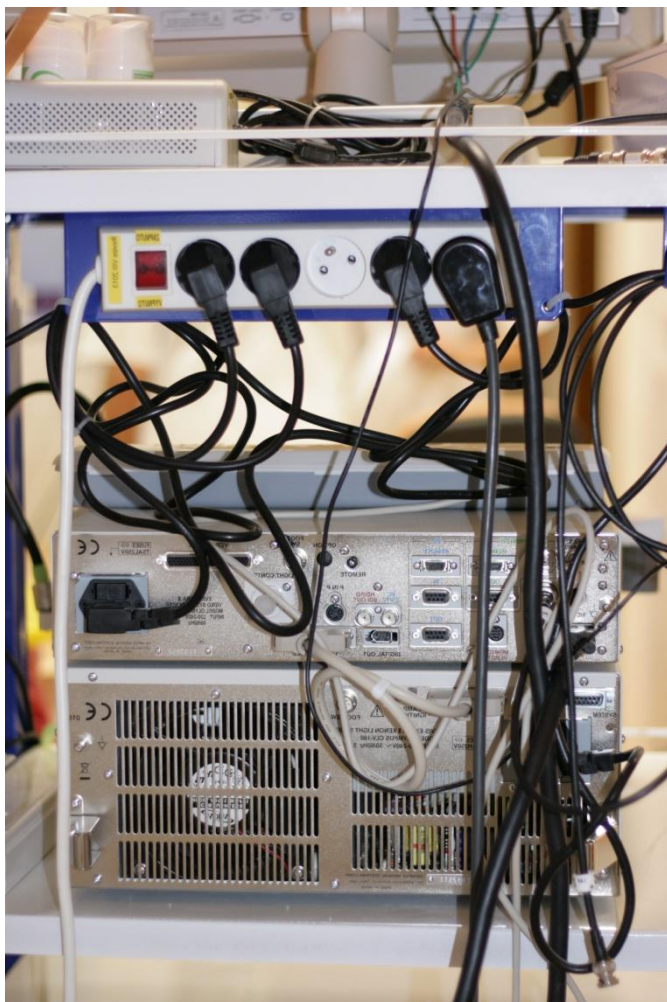
- být napájena přes oddělovací transformátor **A**

- ✓ být vybavena údajem o max. zatížení (A nebo VA) **A**

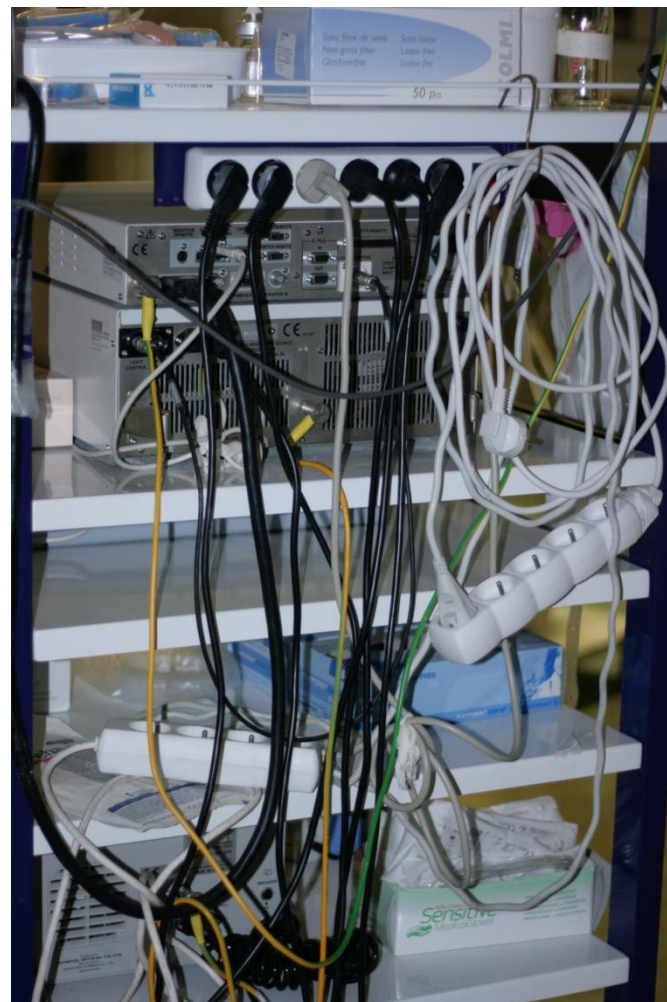
- ✓ být vybavena symbolem **A**

- ✓ nést označení, které přístroje smí být bezpečně připojené

nesplňuje podmínky RZ,
tudíž to není RZ

nesplňuje podmínky RZ a navíc
uživatelské „dobastlení“ další
RZ („psa“). Tudíž to není RZ

musí:

- umožňovat připojení pouze pomocí nástroje

NEBO

- být typu, který neumožní zasunutí síťových vidlic kteréhokoli druhu podle IEC/TR 60083

NEBO

- být napájena přes oddělovací transformátor

A

- být vybavena údajem o max. zatížení (A nebo VA)
- být vybavena symbolem

A

A

- nést označení, které přístroje smí být bezpečně připojené

NESPLNĚNO

NESPLNĚNO

NESPLNĚNO

(a navíc ještě další „prodlužovák“ se zásuvkami – nikoli od výrobce)

panel nedokonale zabraňuje
volné manipulaci se sítovými
šňůrami)

správné řešení (RZ spojená
nerozebíratelně s odděl.
trafem)

plechová zábrana:

musí:

- umožňovat připojení pouze pomocí nástroje **NEBO**
- být typu, který neumožní zasunutí síťových vidlic kteréhokoli druhu podle IEC/TR 60083 **NEBO**
- být napájena přes oddělovací transformátor **A**
- být vybavena údajem o max. zatížení (A nebo VA) **A**
- být vybavena symbolem **A**
- nést označení, které přístroje smí být bezpečně připojené

SPLNĚNO? nijak
perfektně

musí:

- umožňovat připojení pouze pomocí nástroje

NEBO

- být typu, který neumožní zasunutí síťových vidlic kteréhokoli druhu podle IEC/TR 60083

NEBO

- být napájena přes oddělovací transformátor

A

- být vybavena údajem o max. zatížení (A nebo VA)

A

- být vybavena symbolem

A

- nést označení, které přístroje smí být bezpečně připojené

SPLNĚNO NAVÍC

SPLNĚNO

B.

„OPÁČKO“ Z ČSN EN 60601-1

**HLAVNÍ JEJÍ POSTULÁTY (POSELSTVÍ),
KTERÉ SE HODÍ PRO ZES**

KONSTRUKČNÍ POSTULÁTY ME PŘÍSTROJŮ

- **dva MOP** (mean of protection = prostředek ochrany)
- výjimečně může být jen jeden MOP, pokud je jistota, že nemůže selhat
- ME musí být bezpečný i za stavu jedné poruchy (selže jeden MOP)
- vzdušné a povrchové vzdálenosti

Při sestavování ZES, zejména pokud jeho prvkem má být neME přístroj, nemáme sice možnost konstrukci přístrojů ovlivnit, ale postuláty musíme mít na paměti, abychom věděli, o čem máme pochybovat a jak bezpečnost spolehlivě zajistit opatřením **VNĚ** přístrojů tvořících ZES.

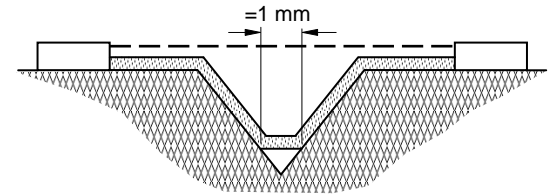
STAV PŘI JEDNÉ PORUŠE

= porušení jednoho MOP nebo nástup abnormality ohrožující bezpečnost

- zkrat jedné izolace – i jedné složky dvojité izolace
- zkrat jedné povrch. cesty nebo vzduš. vzdálenosti
- zkrat a rozpojení součásti
- rozpojení jednoho vodiče ochranného uzemnění
- přerušení jednoho napájecího vodiče
- neúmyslný pohyb součástí
- náhodné odpadnutí vodičů a konektorů

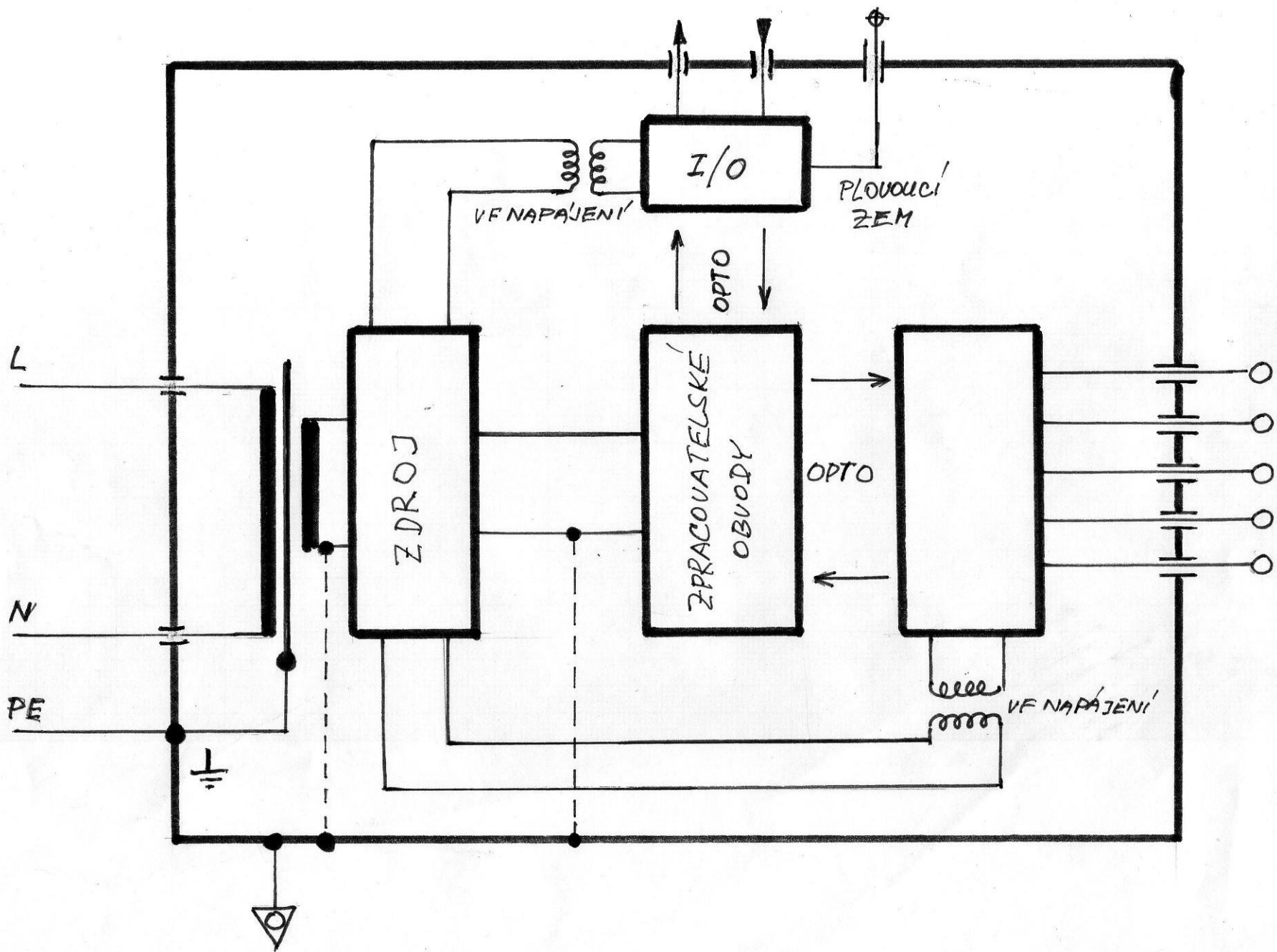
REALIZACE MOP

- vzdušné vzdálenosti a povrchové cesty

- izolace (základní, dvojitá = zákl.+přídavná, zesílená)
- impedance
- ochranná spojení se zemí (ochr. uzemnění, ochranné pospojování)

Pozn. ochranný účinek oddělovacího transformátoru spočívá v dostatečné izolaci mezi vinutím vstupním a výstupním

DOTYKOVÝ PROUD

unikající proud, tekoucí vnější cestou jinou než vodičem ochranného uzemnění z krytu nebo jeho částí, s výjimkou patientských připojení, přístupných při normálním použití obsluze nebo pacientovi, do země nebo do jiné části krytu

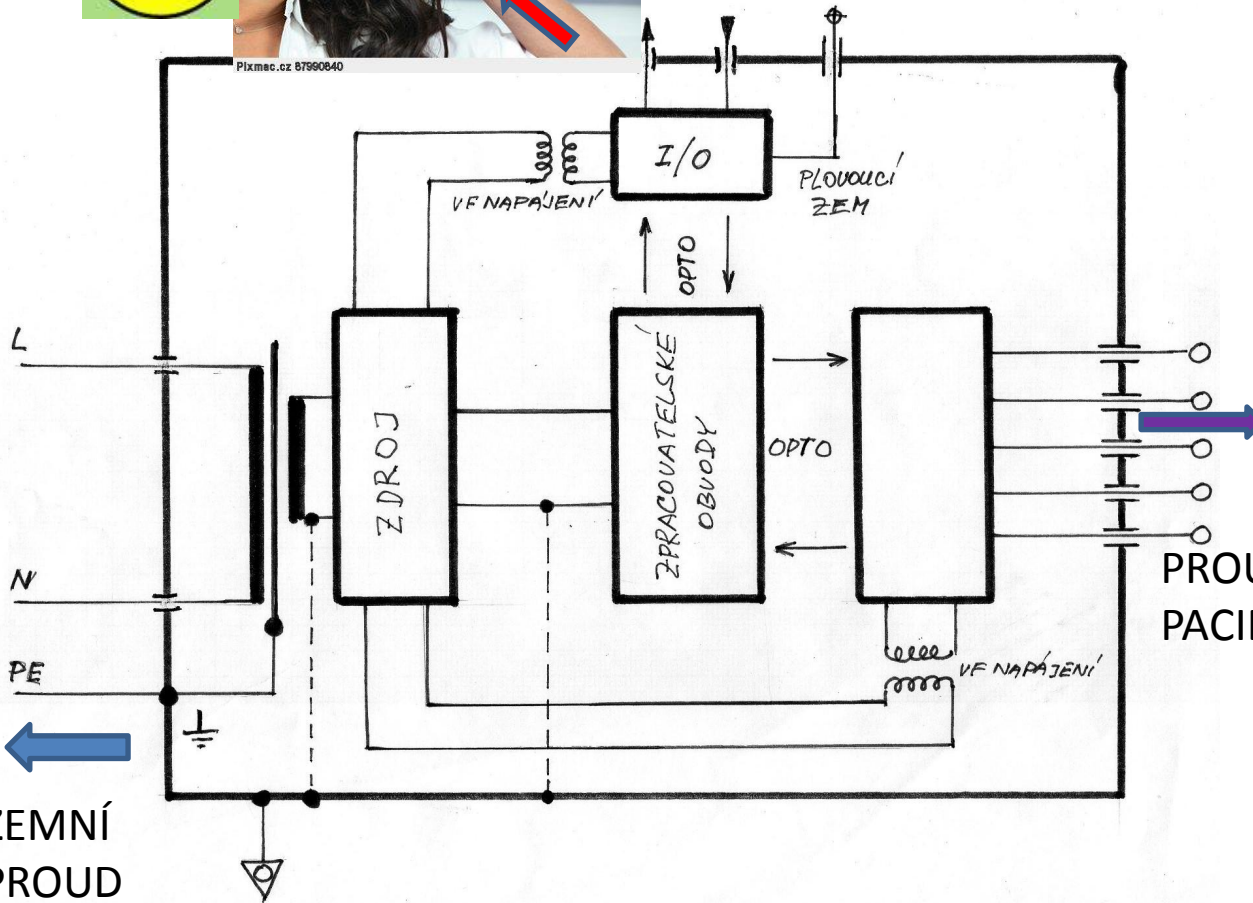
PROUD UNIKAJÍCÍ PACIENTEM

proud tekoucí z patientských připojení přes pacienta do země;
nebo

vznikající z neúmyslné přítomnosti napětí z vnějšího zdroje na pacientovi a tekoucí z tohoto pacienta patientskými připojeními příložné části typu F do země

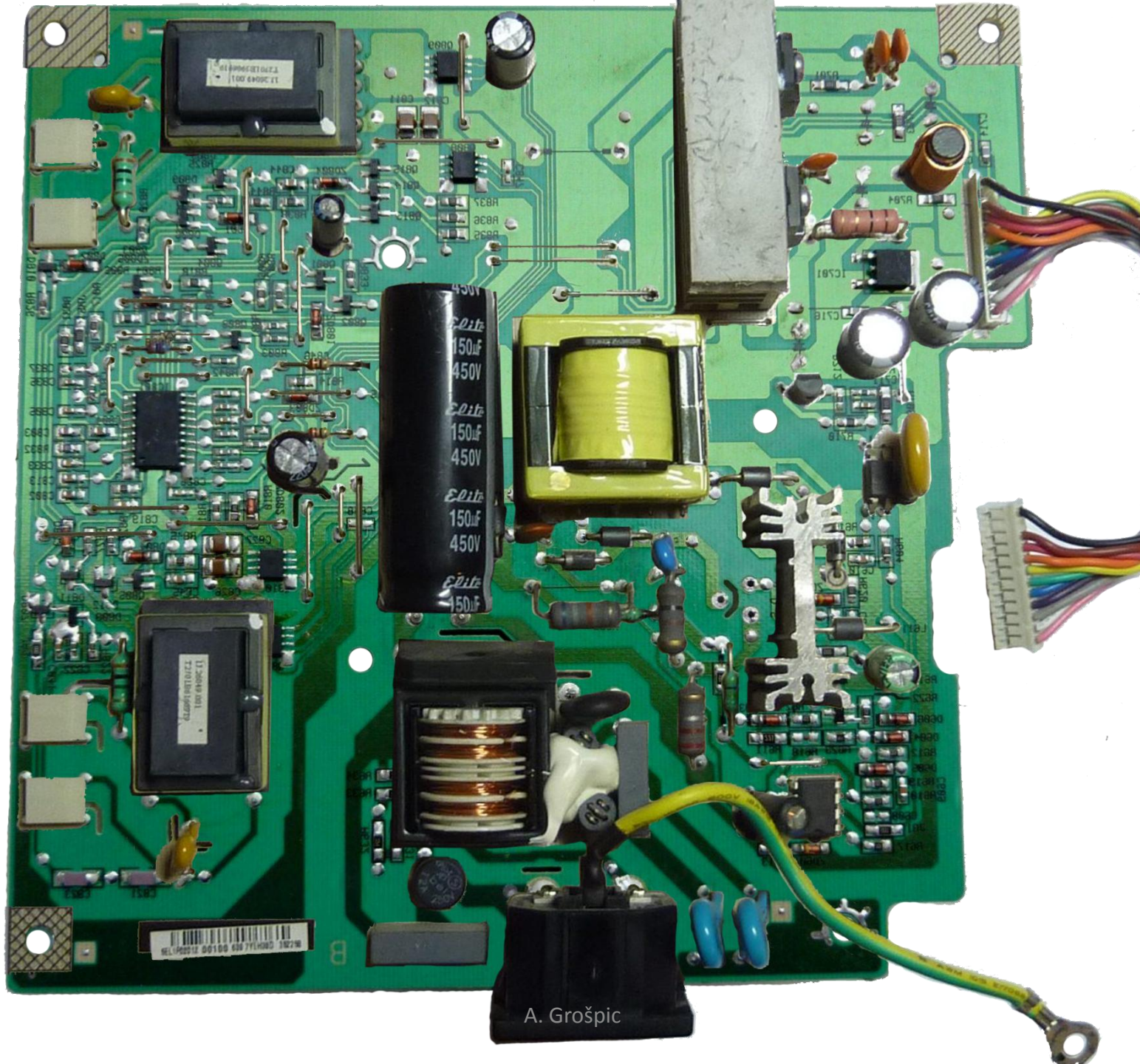
DOTYKOVÝ PROUD

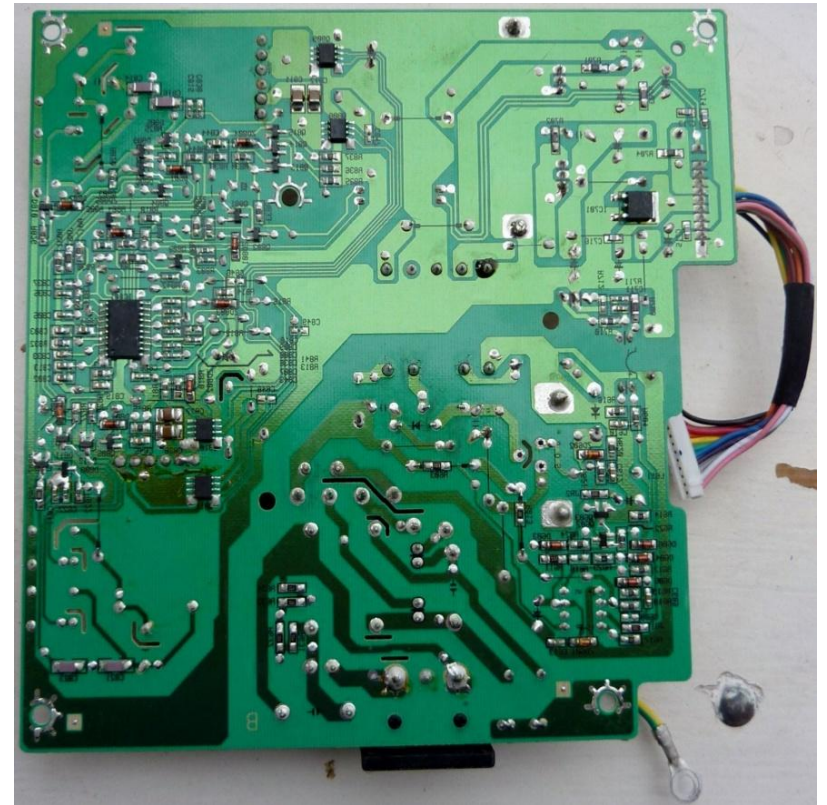
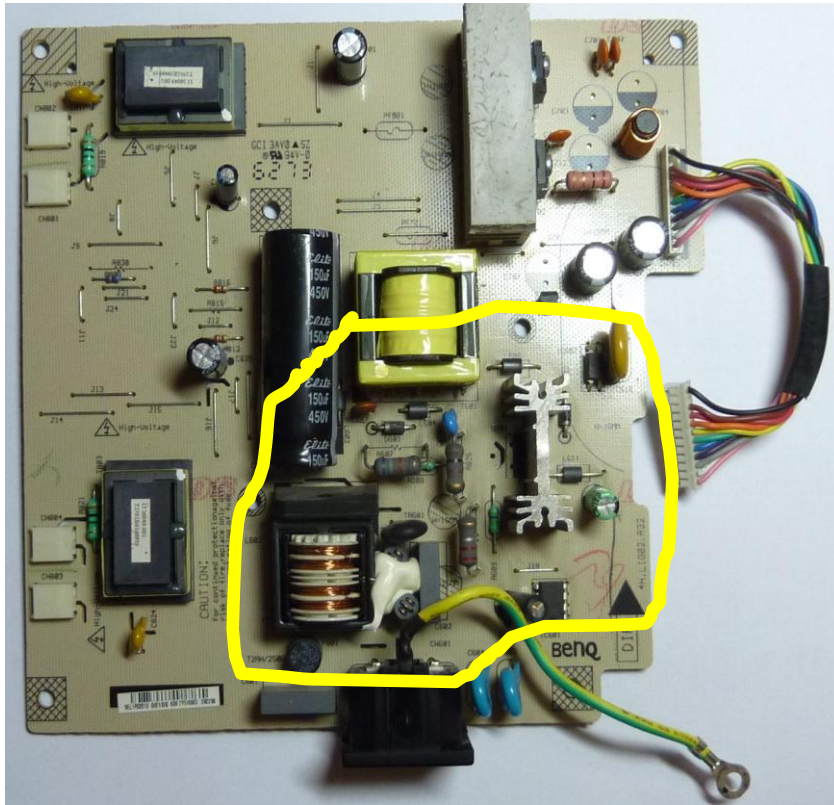
PROUD UNIKAJÍCÍ PACIENTEM

ZEMNÍ PROUD

A. Grošpic

VŠEOBECNÉ POŽADAVKY NA ME SYSTÉMY

- po instalaci nebo modifikaci nesmí ZES přinést nepřijatelné riziko, musí být dosaženo shody s ČSN EN 60601-1, ed.2, příp. s dalšími normami, pokud se na ně v příslušném místě odkazuje; o shodě se přesvědčujeme měřeními po sestavení ZES
- konfiguruje-li ZES uživatel (obsluha), má existovat písemná dokumentace včetně posouzení rizika a vyjmenování opatření na jeho minimalizaci
- pokud vnášíme do ZES neME přístroj(-e), zkontrolujeme jeho předepsané pracovní podmínky (prostředí, např. ochrana před vniknutím vody apod.)
- v patientském prostředí musí ZES poskytnout rovnocennou úroveň bezpečnosti jakou poskytuje ME

C.
**JAKÉ NEBEZPEČÍ ČÍHÁ ZE
ZDRAVOTNICKÉHO
ELEKTRICKÉHO SYSTÉMU?**

Překročení

- **dotykového proudu**
- **unikajícího proudu pacientem**

D.

JAKÉ JSOU ZBRANĚ NA PACIFIKACI NEBEZPEČÍ?

- rozbočovací zásuvka
- vícenásobné spojení se zemí
- nekovový kryt konektoru pracovního spojení s neME přístrojem
- negalvanický oddělovací prostředek k vytvoření pracovního spojení
- oddělovací transformátor
- bezpečnostní oddělovací transformátor
- kontrola měřením (ultimátní potřeba vždy)

ROZBOČOVACÍ ZÁSUVKA (16.9.2.1)

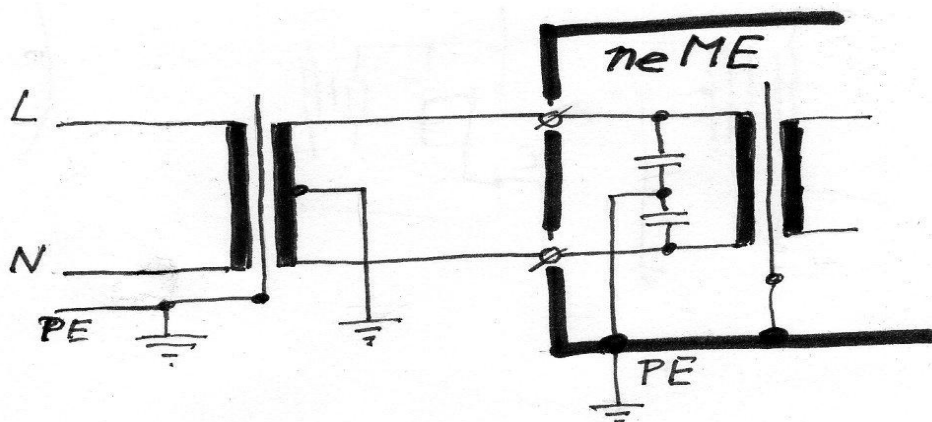
- musí být třídy ochrany I a vodič ochranného uzemnění musí být připojen k uzemňovacím kontaktům všech zásuvek rozbočovací zásuvky.
- Celková impedance ochranné zemní cesty: jako u jednoho ME, tj. max. 200 m Ω ; zvýšení na 400 m Ω možné jestliže proudová zatížitelnost příslušných obvodů je taková, že v případě zkratu příslušné izolace nebudou překročeny dovolené hodnoty dotykového proudu a proudu unikajícího pacientem při jedné poruše.
- Je-li rozbočovací zásuvka kombinovaná s oddělovacím transformátorem, musí tento transformátor vyhovovat ČSN IEC 61558-2-1 (s výjimkou požadavku na nejvyšší výst. výkon 1 kVA a stupeň ochrany IPX4) a dále
 - sestava odděl. trafu musí být tř. ochrany I
 - RZ musí být připojena trvale k trafu nebo oddělitelně, avšak vidlice jejího přívodu a zásuvka na trafu musí zvláštní, neumožňující záměnu s normální síťovou zásuvkou a vidlicí

ODDĚLOVACÍ TRANSFORMÁTOR

Velmi záleží na tom, k jakému účelu má OT sloužit:

Pokud rozbor (analýza rizik) poukazuje jen na potřebu zamezit vzrůstu dotykového proudu v patientském prostředí nad povolenou mez, a to s jistotou, spolehlivě, trvanlivě a též nezávisle na zásazích obsluhy nebo jiných osob neznalých problematiky, pak stačí OT se základní izolací, avšak ve třídě ochrany I tak, aby bylo zajištěno spojení přístrojů v ZES s ochrannou zemí. Dokonce střed sekundárního vinutí může být spojen se zemí!!

BEZPEČNOSTNÍ ODDĚLOVACÍ TRANSFORMÁTOR

Na rozdíl od ochranného transformátoru plní BOT funkci oddělení zaručenou napěťově odolnou bariérou. Použije se v případě, kdy není jistota, zda v ZES všude fungují dva MOP dle základního požadavku ČSN EN 60601-1, ed.2 na bezpečnost ME přístrojů, případně jeden MOP, který spolehlivě a bezporuchově nahradí dva MOP (např. dvojitá izolace).

Pro síťové napětí 230 V_{ef} jako vyskytující se nejvyšší napájecí střídavé napětí je tabulkou č. 6 v ČSN EN 60601-1, ed. 2 předepsána el. pevnost prostředků ochrany pacienta před síťovou částí (maximální vrcholové střídavé napětí $1,414 \times 230 = 325$ V) takto:

jeden MOP 1500 V ef. zkušební napětí 50 Hz

dva MOP 4000 V ef. zkušební napětí 50 Hz

Zkušební napětí se přikládá po kondicionování ve vlhkém prostředí po dobu 48 hodin.

Přesný popis je v čl. 5.7 ČSN EN 60601-1., ed. 2 a také v (ČSN EN 61558-2-15 Bezpečnost výkonových transformátorů, napájecích zdrojů a podobně - Část 2-15: Zvláštní požadavky pro oddělovací ochranné transformátory pro napájení v místnostech pro léčebné účely).

Pro ochranu obsluhy platí požadavky nižší, čili jsou automaticky splněny.

PŘED UVEDENÍM DO PROVOZU ZKONTROLOVAT UNIKAJÍCÍ PROUDY !!!

V PACIENTSKÉM PROSTŘEDÍ:

- unikající proud pacientem
- dotykový proud- **zejména neME**

VNĚ PACIENTSKÉHO PROSTŘEDÍ:

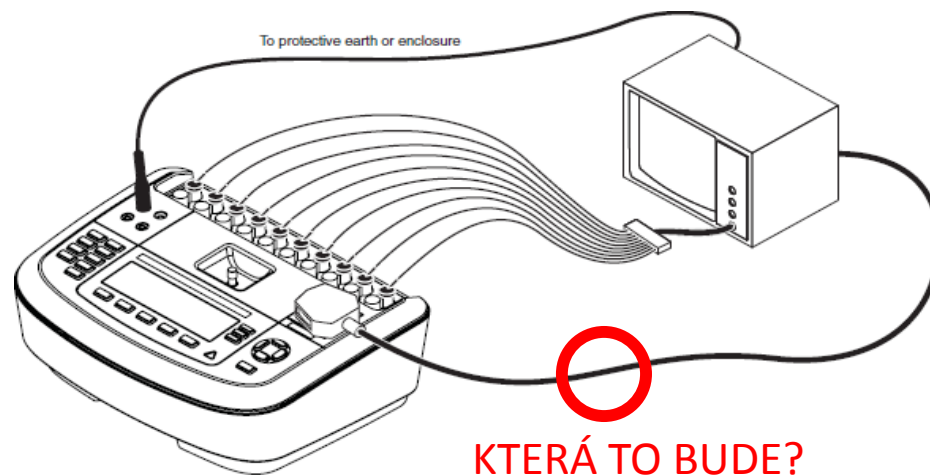
- dotykový proud – **zejména neME**
- unikající proud pacientem

V JINÉ MÍSTNOSTI NEURČENÉ PRO
LÉK. VÝKONY NA PACIENTOVI:

- unikající proud pacientem
- dotykový proud přístrojů uvnitř.
pac. prostředí

JAK MĚŘIT

Vždy je třeba měřit proud jdoucí do země.
Tester se proto připojuje do uzemněné sítě
TN. V síti IT je třeba zajistit zemní spojení
ochr. kontaktu vidlice šňůry testeru.

Pro ZES platí stejné mezní hodnoty jako pro jeden ME přístroj.

Výjimka: za určité podmínky lze posunout hranici impedance ochranného uzemnění z 200 na 400 m Ω .

Tabulka 3 – * Dovolené hodnoty proudů unikajících pacientem a pomocných proudů pacientem za normálního stavu a při jedné poruše

Proud v μA

Proud	Popis	Odkaz	Měřicí obvod		PŘÍLOŽNÁ ČÁST TYPU B		PŘÍLOŽNÁ ČÁST TYPU BF		PŘÍLOŽNÁ ČÁST TYPU CF	
					NC	SFC	NC	SFC	NC	SFC
POMOCNÝ PROUD PACIENTEM		8.7.4.8	Obrázek 19	DC	10	50	10	50	10	50
				AC	100	500	100	500	10	50
PROUD UNIKAJÍCÍ PACIENTEM	Z PACIENTSKÝCH PŘIPOJENÍ do země	8.7.4.7 a)	Obrázek 15	DC	10	50	10	50	10	50
				AC	100	500	100	500	10	50
	Způsobený vnějším napětím na SIP/SOP	8.7.4.7 c)	Obrázek 17	DC	10	50	10	50	10	50
				AC	100	500	100	500	10	50
Celkový PROUD UNIKAJÍCÍ PACIENTEM ^a	S PŘÍLOŽNÝMI ČÁSTMI stejného typu spojenými dohromady	8.7.4.7 a) a 8.7.4.7 h)	Obrázek 15 a 20	DC	50	100	50	100	50	100
				AC	500	1 000	500	1 000	50	100
	Způsobený vnějším napětím na SIP/SOP	8.7.4.7 c) a 8.7.4.7 h)	Obrázek 17 a 20	DC	50	100	50	100	50	100
				AC	500	1 000	500	1 000	50	100

Legenda

NC = NORMÁLNÍ STAV

SFC = PŘI JEDNÉ PORUŠE

POZNÁMKA 1 UNIKAJÍCÍ ZEMNÍ PROUD, viz 8.7.3 d).

POZNÁMKA 2 DOTYKOVÝ PROUD, viz 8.7.3 c).

^a Hodnoty celkového PROUDU UNIKAJÍCÍHO PACIENTEM platí pouze pro přístroje s vícenásobnými PŘÍLOŽNÝMI ČÁSTMI. Viz 8.7.4.7 h). Jednotlivé PŘÍLOŽNÉ ČÁSTI musí vyhovovat hodnotám pro PROUD UNIKAJÍCÍ PACIENTEM.

Tabulka 4 – * Dovolené hodnoty proudů unikajících pacientem a pomocných proudů pacientem za zvláštních zkušebních podmínek podle 8.7.4.7

Proud v μA

Proud	Popis ^a	Odkaz	Měřicí obvod	PŘÍLOŽNÁ ČÁST TYPU B	PŘÍLOŽNÁ ČÁST TYPU BF	PŘÍLOŽNÁ ČÁST TYPU CF
PROUD UNIKAJÍCÍ PACIENTEM	Způsobený vnějším napětím na PACIENTSKÉM PŘIPOJENÍ PŘÍLOŽNÉ ČÁSTI TYPU F	8.7.4.7 b)	Obrázek 16	Nepoužije se	5 000	50
	Způsobený vnějším napětím na kovové PŘÍSTUPNÉ ČÁSTI, která není OCHRANNĚ UZEMNĚNA	8.7.4.7 d)	Obrázek 18	500	500	– ^c
Celkový PROUD UNIKAJÍCÍ PACIENTEM ^b	Způsobený vnějším napětím na PACIENTSKÉM PŘIPOJENÍ PŘÍLOŽNÉ ČÁSTI TYPU F	8.7.4.7 b) a 8.7.4.7 h)	Obrázek 16 a 20	Nepoužije se	5 000	100
	Způsobený vnějším napětím na kovové PŘÍSTUPNÉ ČÁSTI, která není OCHRANNĚ UZEMNĚNA	8.7.4.7 d) a 8.7.4.7 h)	Obrázek 18 a 20	1 000	1 000	– ^c

^a Stav uvedený v tabulce 4 druhého vydání jako „SÍŤOVÉ NAPĚTÍ NA PŘÍLOŽNÉ ČÁSTI“ a ošetřený v tomtéž vydání jako STAV PŘI JEDNÉ PORUŠE, je v tomto vydání ošetřen jako zkouška za zvláštních podmínek. Zkouška s NEJVYŠŠÍM SÍŤOVÝM NAPĚTÍM na PŘÍSTUPNÉ ČÁSTI, která není OCHRANNĚ UZEMNĚNA, je rovněž zkouškou za zvláštních podmínek, ale dovolené hodnoty jsou stejné, jako PŘI JEDNÉ PORUŠE. Viz rovněž zdůvodnění k 8.5.2.2 a 8.7.4.7 d).

^b Hodnoty celkového PROUDU UNIKAJÍCÍHO PACIENTEM platí pouze pro přístroje s vícenásobnými PŘÍLOŽNÝMI ČÁSTMI. Viz 8.7.4.7 h). Jednotlivé PŘÍLOŽNÉ ČÁSTI musí vyhovovat hodnotám pro PROUD UNIKAJÍCÍ PACIENTEM.

^c Tento stav se nezkouší u PŘÍLOŽNÝCH ČÁSTÍ TYPU CF, protože je zahrnut do zkoušky s NEJVYŠŠÍM SÍŤOVÝM NAPĚTÍM na PŘÍLOŽNÉ ČÁSTI. Viz rovněž zdůvodnění k 8.7.4.7 d).

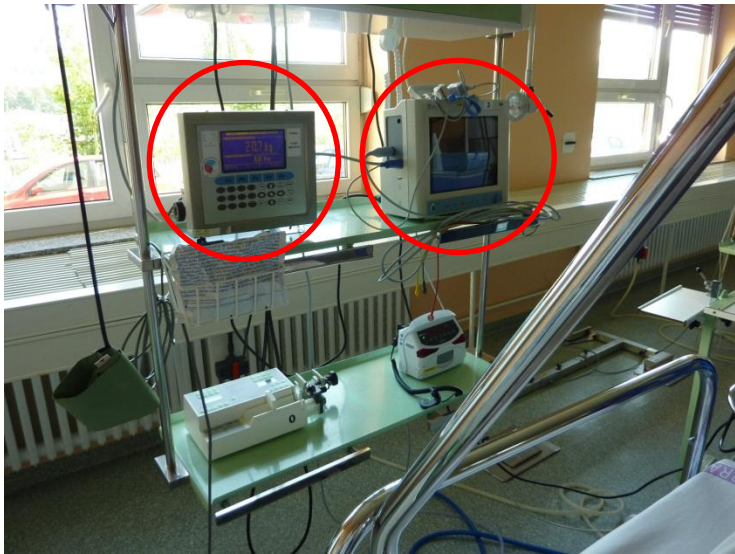
E. PŘÍKLADY

JEN NĚKOLIK TYPICKÝCH.
Ostatní viz ČSN EN 60601-1, ed. 2, Příloha I (informativní)

PŘÍPADY ZES

podle toho,

- zda ZES se skládá jen z ME přístrojů nebo také z neME přístrojů
- zda ZES je celý v pac. prostředí
- zda je v pac. prostředí neME přístroj
- nebo zda některé prvky ZES jsou mimo pac. prostředí
- nebo dokonce v místnosti určené pro poskytování zdrav. péče

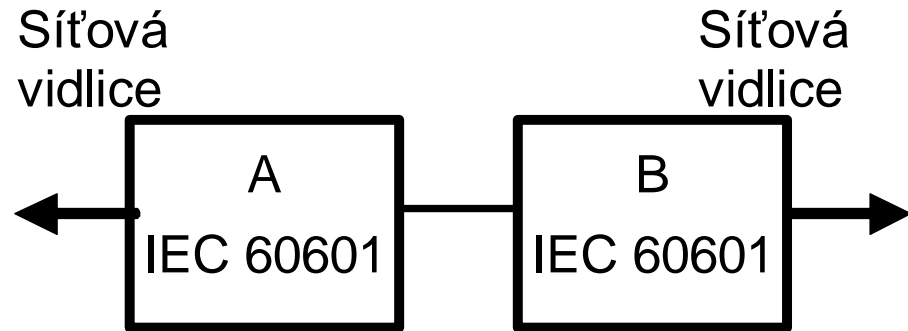

SITUACE:

oba (všechny) jsou ME
v pac. prostředí
signálové/datové
propojení

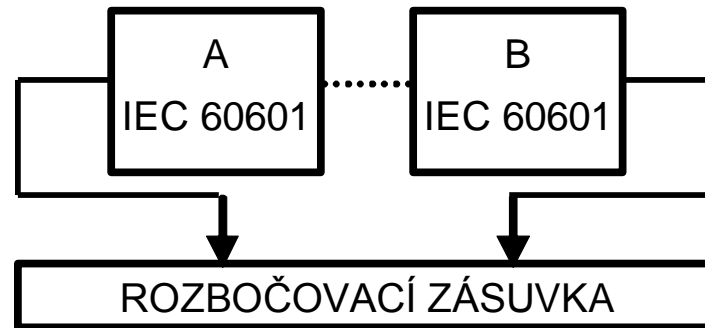
NEBEZPEČÍ:

možné překročení
celkového
unikajícího proudu
pacientem při
vícenásobných
příložných částech

OPATŘENÍ:

kontrola celkového
unik. proudu
pacientem
(kontrola součtu)

SITUACE:

oba (všechny) jsou ME
v pac. prostředí
 signálové/datové
 propojení

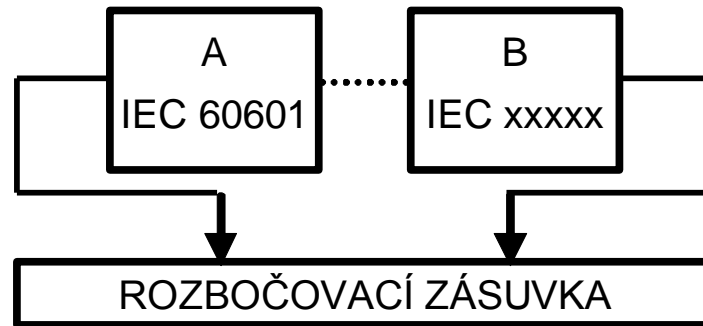

NEBEZPEČÍ:

přerušení ochr.
 uzemnění v RZ a
 tím vzrůst
 dotykového
 proudu

OPATŘENÍ:

- další ochr.
 spojení se zemí
 (POSPOJENÍ)
 nebo
- **odděl. trafo**

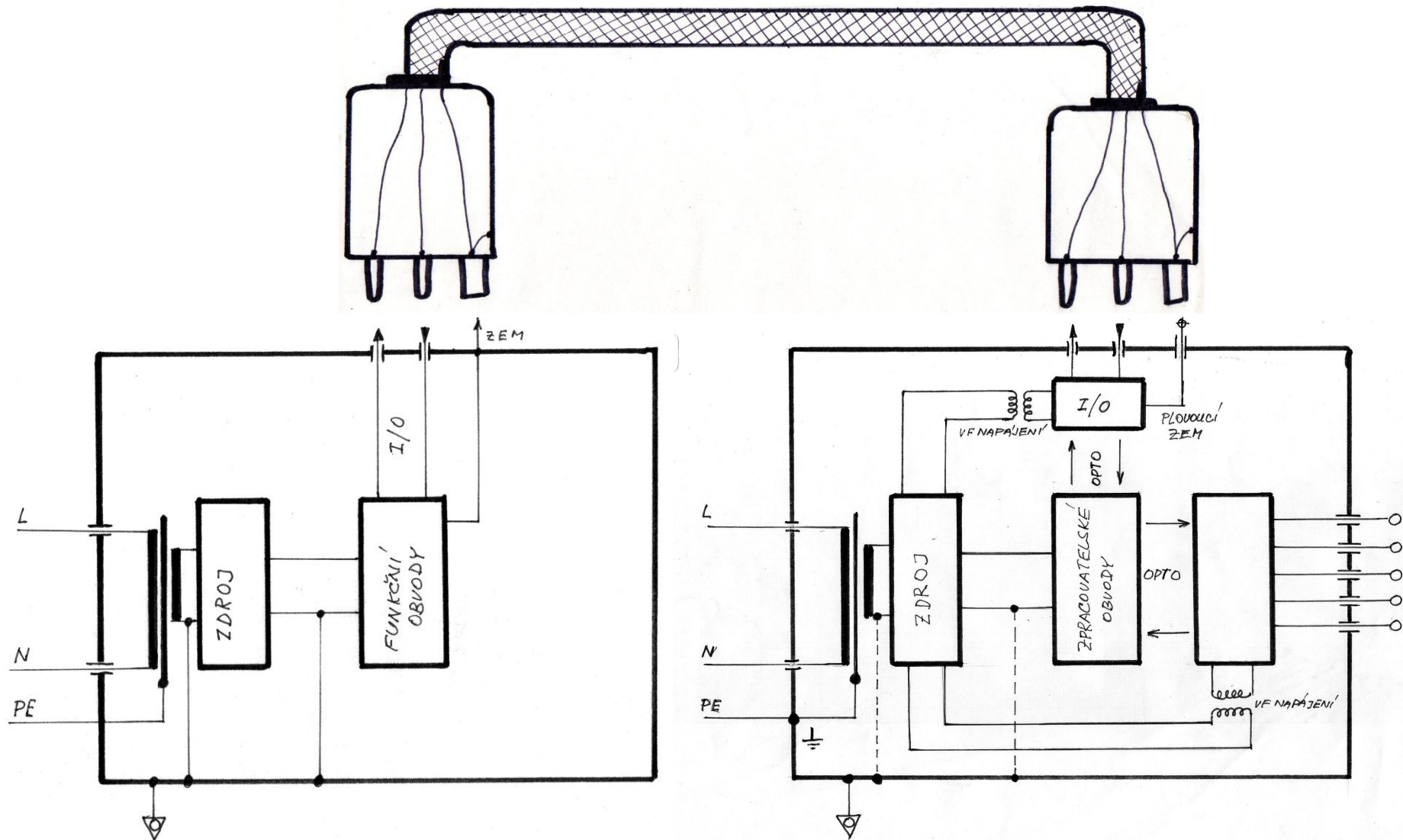
SITUACE:

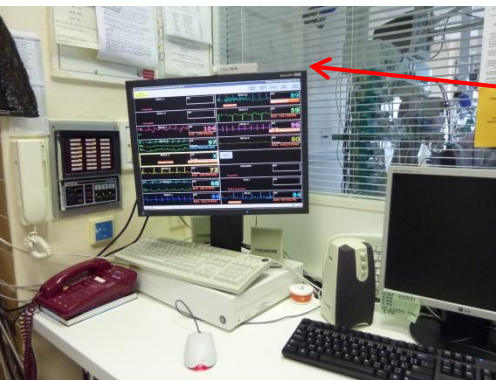
jeden (více) je neME
v pac. prostředí
signálové/datové
propojení

NEBEZPEČÍ: možné
překročení
dotykového proudu
při dotyku neME
nebo kovového
konektoru jeho
pracovního spojení
s ostat. přístroji ZES

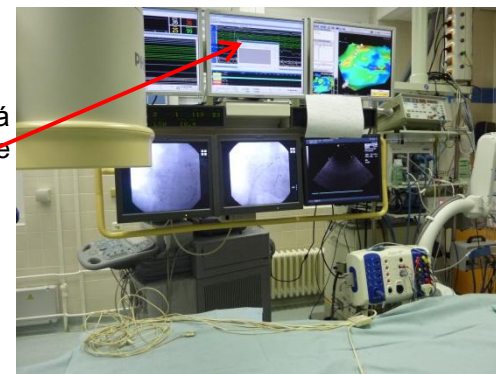
OPATŘENÍ:

- další ochr.
spojení se zemí
nebo
- **odděl. trafo**

Síťová
vidlice

Síťová
vidlice

vně pac. prostř.

v jiné místnosti

SITUACE:

jeden (více) je neME
vně pac. prostředí
nebo
v jiné místnosti
neurčené pro výkony
signálové/datové
propojení

NEBEZPEČÍ:

možné překročení
dotykového proudu
v případě kovového
konektoru kabelu
propojení;
zásuvka v jiné m.
může mít ochr. zem
na jiném potenciálu

OPATŘENÍ:

- nepoužívat kovový konektor nebo
- odděl. trafo pro neME nebo
- oddělovací prostředek (optovazebník, radio, infra apod.)

**Kdo vytvoří ZES, je jeho výrobcem
a řídí se ČSN EN 60601-1, ed.2**

**Postupovat vždy uvážlivě tak, aby nedošlo na
přísluví „čím kdo zachází, tím také schází“.**